

A frontoldali tápértékjelölések fogyasztói megítélése

TÓTH ILDIKÓ – SZAKÁLY ZOLTÁN

Kulcsszavak: élelmiszer-marketing, tápértékjelölés, élelmiszer-választás
JEL-kód: R20

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az egészséges életmód egyik legfontosabb pillére az egészséges tápérték, melyben az FOP-tápértékjelölések támogathatják a fogyasztókat a helyes döntés meghozatalában. A táplálkozással összefüggő civilizációs betegségek világszerte problémát jelentenek. Az egészséges táplálkozás elengedhetetlen az általános jó közérzethez és számos krónikus betegség megelőzéséhez. Különös figyelmet kell fordítani az FOP-tápértékjelölések használatára a krónikus betegségek megelőzése és az egészséges döntéshozatal érdekében. Fontos, hogy az emberek a lehető legegyszerűbben tudják értelmezni az élelmiszerek tápértékét. A csomagolásnak valós és pontos információt kell nyújtania a termékről. A csomagoláson elhelyezett tápértékjelölési rendszereket a lakosság támogatja a fogyasztók tájékoztatásának módjaként, hiteles információforrásként fogadják el. Kutatások alapján az élelmiszerek csomagolásán elhelyezett tápértékjelölési rendszerek ösztönzően hatnak a fogyasztókra, hogy az „egészségesebbnek” vélt változatot részesítsék előnyben, ezzel támogatva az egészséges táplálkozást és életvitelt.

A fókuszcsoporthoz interjúk alapján kijelenthető, hogy a különböző egészségmagatartású fogyasztók eltérő véleménnyel rendelkeznek nemcsak a táplálkozásról, hanem az élelmiszerekről, azok csomagolásáról és a jelölésekről. Az egészségprevenzív csoport tagjai már a vásárlások alkalmával is tudatosabban viselkednek, több időt fordítanak az élelmiszer-jelölések megtekintésére, számukra a csomagolás elején elhelyezett tápértékjelölések ismerősek, megbízható forrásnak találják. A nem tudatos csoportban kevesebb időt fordítanak a jelölések megvizsgálására, számukra a csomagolás elején elhelyezett, FOP-tápértékjelölések nem ismeretek, azonban pozitívan értékelik a jelöléseket. A fókuszcsoporthoz interjúk alapján megállapítható, hogy a csomagolás elülső részén elhelyezett jelölési rendszerek bevezetését széles körű fogyasztói oktatási kampánynak szükséges kísérnie, hogy tájékoztassák a nyilvánosságot a címkék megértésének és használatának mikéntjéről.

BEVEZETÉS

Az úgynevezett civilizációs betegségek száma az elmúlt évtizedekben világszerte egyre nőtt, és sajnos egy ideje már a vezető halálozási okok közé tartozik (ILSI Europe, 2018). Napjainkban a közegészségügy egyik legnagyobb problémájává nőtte ki magát az elhízás (Schmidhuber, 2004), és a helyzet

évről évre romlik (Wang és Lobstein, 2006; ILSI, 2018). Az elhízás, a dohányzáshoz hasonlóan fontos tényezőjének számít a halálesetek elkerülésében (Mehta-Chang, 2009). A túlsúly és az elhízás előfordulása világszerte nőtt az elmúlt 40-50 évben, ami a magas testtömegindexhez kapcsolódó betegségteher jelentős növekedéséhez vezetett (Afshin et al., 2015). A fogyasztói kényelem

fokozására irányuló legújabb tendencia a feldolgozott élelmiszerek számának emelkedéséhez vezetett, amely hatással volt az étkezési szokásokra. A kényelmes és egyben ülő életmód előtérbe kerülésével az emberek energiafelhasználása csökken, ennek ellenére egyre nagyobb adagokat fogyasztanak. A feldolgozott és előrecsomagolt élelmiszerek példátlan hozzáférhetősége és megfizethetősége az elhízás és az étrenddel összefüggő, nem fertőző betegségek, többek között a cukorbetegség, szív-érrendszeri betegségek és bizonyos daganatos betegségek fő mozgatórugója (Panyor, 2019). Kijelenthető, hogy napjainkban az egészséges táplálkozás rendkívül aktuális, hiszen az említett civilizációs betegségekkel szoros összefüggésben áll. Az egészségesebb étrend előmozdítása és a nem fertőző betegségek megelőzésére irányuló átfogó szakpolitikai válasz részeként a WHO azt javasolja a csomagolás elején feltüntetett (FOP) tápértékjelölés bevezetését (WHO, 2013). Ezek az FOP-tápértékjelölések egyszerűek, gyakran csak grafikus jelek, amelyek egy pillantás alatt áttekinthető információkat biztosítanak a fogyasztónak az adott élelmiszer összetételéről már a csomagolásának az elülső oldalán, kiegészítve a hátoldalon található részletes jelölést. Az FOP-tápértékjelölés jól látható formátumban nyújt kulcsfontosságú táplálkozási információkat, jellemzően kalória-, telített zsír-, só- és cukortartalomra vonatkozóan.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az egyszerű, könnyen érthető, a csomagolás elején található címkék tájékoztatják a fogyasztókat az élelmiszerek tápanyagtartalmáról, és segítik őket abban, hogy az egészséggel kapcsolatos kulcsfontosságú információkra koncentrálnak a csomagolás egyéb marketing információi helyett. Bár az élelmiszerjelölési rendszerek elsődleges célja a fogyasztók tájékoztatása, valós bizonyítékok állnak rendelkezésre arra vonatkozóan, hogy a jól megtervezett, a

csomagolás elején található tápértékre vonatkozó információk elősegíthetik az egészségesebb választást (Hobin et al., 2017). A tápértékcímkék arra is ösztönözhetik az élelmiszeripart, hogy az élelmiszereket egészségesebb táplálkozási profillal alakítsák át (Griffith et al., 2017).

A fogyasztók folyamatosan küzdenek az „egésztelen” fogyasztással kapcsolatos problémákkal, beleértve az elhízást, a cukorbetegséget, valamint a szív-és koszorúér problémákat (WHO, 2018). A csomagolás elején elhelyezett tápértékjelölés (FOP) célja, hogy érthetőbb formában közzölje az élelmiszer tápértékkel kapcsolatos információkat, segítve ezzel a fogyasztót „egészségesebb” döntés meghozatalában, ezzel támogatva az egészségesebb életvitelt. A táplálkozással és az étrenddel kapcsolatos egészségügyi problémák kezelése mind az élelmiszerforgalmazók, mind a politikai döntéshozók számára komoly gondot jelent. Általánosan javasolt megközelítés a fogyasztók egészségesebb élelmiszerfogyasztásra történő ösztönzésre az, hogy egyértelműbb tájékoztatást szükséges nyújtani az élelmiszerek tápanyagtartalmáról. A cél, hogy javítsák a fogyasztók azon képességét, hogy feldolgozzák az összes tápanyag-információt, amelyre szükségük van az egészségtudatos élelmiszerválasztáshoz (Balasubramanian és Cole 2002). Azonban az megfigyelhető, hogy az értékesítés konkrét helyszínén a fogyasztók az idő nyomásának vannak kitéve, és nehezen értik meg a csomagolás hátoldalán található információkat. Az FOP tápértékjelölések olyan szimbólumokat és minősítési rendszereket tartalmaznak, amelyek egyszerűsített formátumban foglalják össze az élelmiszerek kulcsfontosságú táplálkozási szempontjait és jellemzőit. Ezeknek, a csomagolás elülső oldalán elhelyezett tápértékjelöléseknek a célja, hogy növeljék azon fogyasztók arányát, akik könnyen észreveszik, megértik és felhasználják a rendelkezésre álló információkat, hogy megfelelő döntést hoz-

zának saját maguk és a családjuk számára, és ezáltal megelőzzék vagy csökkentsék az elhízást és az egyéb, étrenddel összefüggő krónikus betegségeket.

Az FOP-tápértékjelölések elterjedése együtt jár a különböző területeken folyó kutatások növekvő mennyiségével.

Tápértékjelölések

Az élelmiszerek csomagolására kiemelt figyelem fordul: mind a csomagoláson megtalálható információkra, továbbá a kötelező és az önkéntes FOP-tápértékjelölések használatára.

Korábbi kutatások azt mutatják, hogy az FOP-tápértékjelölési rendszerek tartalma és szerkezete eltérő (Kanter et al., 2018). Az FOP-tápértékjelölések feloszthatók az alábbiak szerint: „tápanyag-specifikus” rendszerek, amelyek egyes tápanyagokról részletes információkat adnak, „összesített mutatóval” rendelkező rendszerek, amelyek általános minőségi és „egészségügyi” áttekintő értékelésnek számítanak (Savoie et al., 2013). Az első csoport („tápanyag-specifikus”) rendszerek csoportjai feloszthatók: színkóddal ellátott és numerikus jelölést tartalmazó kategóriákra. Utóbbi tovább osztható ajánlást kifejező logókra, amelyek a „pozitív” jelzést kizárólag azoknál az élelmiszereknél engedélyezik, amelyek megfelelnek bizonyos tápérték-kritériumoknak. Valamint vannak olyan rendszerek, amelyek „osztályozó” jelöléseket használnak, amelyeket minden élelmiszeren fel lehet tüntetni, ugyanis átfogó és besorolást tartalmazó információt nyújtanak a termékről (Julia és Herberg, 2017).

Egy másik tipológia azt veszi alapul, hogy az FOP-tápértékjelölési rendszer mennyire közvetlenül utal arra, hogy a fogyasztó számára az élelmiszer tápérték szempontjából kedvező vagy sem (Hodgkins et al., 2012). Newman és társai (2014) egy másik besorolása szerint két kategória létezik: a „reduktív” kategória, amely a csomagolás

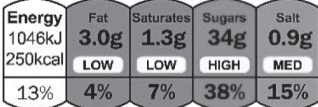

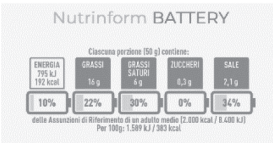
hátoldalán található tápértékre vonatkozó információk rövidített változata, és az „értékelő” kategória, amely értékeli a fogyasztó számára a tápérték-információkat.

A reduktív tápanyag-specifikus címkék kevés értelmezés mellett nyújtanak tápanyagszintű információkat (Newman et al. 2014, 2018). Ilyenek például a kalóriacímkék és az irányadó napi mennyiségek. Ezek a címkék objektív információt nyújtanak a termék tápanyagtartalmáról, a csomagolás hátoldalán elhelyezett információknál kevésbé összetett és sűrítettebb módon, és ezt könnyebben hozzáférhető helyen jelenítik meg (a csomagolás elején, nem pedig hátulján). Ezen előnyök ellenére a reduktív címkéket még mindig időigényesnek és nehezen értelmezhetőnek tartják a fogyasztók számára (Hawley et al. 2013; Talati et al. 2016).

Az értelmező tápanyag-specifikus címkék nem csak információkat mutatnak be bizonyos tápanyagokról, hanem egy értelmezési réteget is hozzáadnak, értékelve, hogy egy termék „jó” vagy „rossz” pontszámot kap-e ebből a szempontból (Andrews et al. 2011). Ilyenek például a közlekedési lámpák címkéi, a figyelmeztető címkék, a tápanyagtartalomra vonatkozó állítások és az egészségre vonatkozó állítások. Ez az értelmező ábrázolás (pl. vörös, sárga és zöld színt ad a tápanyagok különböző szintjeihez) megkönnyíti a fogyasztók számára az üzenet megértését (Roberto et al., 2012), de továbbra is megköveteli a fogyasztóktól, hogy több információt integráljanak a termék általános állapotának meghatározásához (Talati et al., 2016). A fogyasztók azonban túl általánosíthatják ezeket az állításokat, amelyek minőségét jelzik, és például arra számíthatnak, hogy egy alacsony zsírtartalmú termék más tápanyagokból is több előnyös mennyiséget tartalmaz (Andrews et al. 2000). A kutatásban szereplő négyféle FOP-tápértékjelölés az 1. számú ábrán látható.

I. ábra

A kutatásban vizsgált FOP-tápértékjelölések
(FOP nutrition labels included in the research)

1.		Svéd Kulcslyuk tápértékjelölés (zöld szín)
2.		Brit Jelzőlámpa tápértékjelölés (zöld-borostyánsárga-vörös színek)
3.		Francia Nutri-Score tápértékjelölés (sötétzöld-zöld-sárga-borostyánsárga-vörös színek)
4.		Olasz NutrInform Battery tápértékjelölés (kék szín)

Forrás: saját szerkesztés

CÉLOK

Jelen kutatás legfőbb célkitűzése, hogy feltárja, hogy az FOP-tápértékjelölések milyen hatással vannak a fogyasztói magatartásukra, mennyire befolyásolja a véleményüket, illetve a döntésre milyen hatást tudnak gyakorolni. Jelen tanulmány célja, hogy feltárja a fogyasztói attitűdöket és azokat a tényezőket, amelyek befolyásolhatják a fogyasztókat az egészségesebb választás meghozatalában.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A primer adatgyűjtés két fókuszcsoportos interjút foglalt magában, amelyeket 2023. márciusban végeztünk el. A minta, a tanulmány feltáró jellegének megfelelően nem reprezentatív. Mindkét interjú alkalmával 8–8 fogyasztót kérdeztünk meg. Az interjúk a termékcímkék használatával kapcsolatos fogyasztói szokások, az önkéntes

FOP-tápértékjelölés fogyasztói megítélése, az egészséges, vagy annak vélt élelmiszerek megítélése, valamint a címkézésnek a fogyasztói választásra gyakorolt hatása témaköröket érintették. Az interjú bevezetéseként általános, az élelmiszerek csomagolására és a jelölésekre vonatkozó kérdésekre adtak választ az interjúalanyok. Ezt követően mind a négy tápértékjelölést megnézték, és mind a négyről általános jellemzést adtak, azaz például az első benyomásukat, az értelmezhetőségről, a csomagoláson való elhelyezésről mondták el a véleményüket. Az általános jellemzés után bővebb információkat osztottunk meg az interjúalanyokkal a négyféle FOP-tápértékjelölésről. Mindkét fókuszcsoportos interjúban 2-2 főnek osztottuk ki a jelölések vizsgálatát, vagyis mind az egészségprevenzív, mind az egészséggrizikó csoporton 2 fő véleményezte a svéd kulcslyuk jelölést, a francia Nutri-Score jelölést, az olasz NutrInform Battery

jelölést, és szintén 2 fő a brit jelzőlámpa tápértékelést. Végül, a fókuszcsoporthoz interjúk zárásaként, amikor már bővebb információkkal rendelkeztek mind a négy FOP-tápértékelésről, általános kérdéseket tettünk fel a jelölésekre vonatkozóan. Ezeknél a kérdéseknél több tápértékelést is megadhattak a válaszukban. Az interjúk során elhangzottak elemzéséhez kvalitatív tartalomelemzést alkalmaztunk.

EREDMÉNYEK

A fókuszcsoporthoz interjúkban részt vevő két csoport számos területen ellentétes nézőpontot képviselt. Ez nem meglepő, mivel az egyik csoport tudatos fogyasztóknak mondható az étrendjét illetően, tehát egészségprevenzív, míg a másik csoport nem mutat tudatosságot ebben a témában, egészséggrizikó csoportnak mondható.

Az interjú bevezetéseként rövid bemutatkozással oldottuk a hangulatot, majd rövid válaszokat igénylő, inkább eldöntendő kérdésekkel tértünk át az FOP-tápértékelések témakörére. Az élelmiszerek csomagolásával kapcsolatban felmerült kérdés, hogy milyen gyakran nézik meg a címkéket, továbbá, hogy csak új vagy már korábban vásárolt termékek esetén is megvizsgálják-e, mennyi időt töltenek el a termék címke tanulmányozásával. Az egészségtudatos csoport esetében szinte egyhangú válasz volt, hogy megnézik a címkéket és a csomagolást vásárláskor, mind az új, mind a korábban vásárolt termékek esetében is. A tanulmányozásra szánt idő átlagosan hatvan másodperc. Ezzel szemben a nem tudatos csoportban nem volt egységes a válasz, tehát a fókuszcsoporthoz tartozók közül nem mindenki nézi meg a termék csomagolását és a címkét. A nem tudatos csoportban is többségben vannak, akik nem csak az új termék, hanem a már vásárolt termék esetében is megvizsgálják a csomagolást, azonban az erre fordított idő jelentősen kevesebb, átlagosan huszonöt másodperc. A termék címke tartalmának vizsgálatára

vonatkozó kérdésre a tudatosan táplálkozó csoport esetében megjelentek a saját részen vagy a családban felmerülő különböző érzékenységek, például a laktózérzékenység, vagyis, hogy bármilyen tejszármazékot tartalmaz-e a termék. A legtöbben az összetétel, a származási hely és a szavatossági idő miatt fordítják meg az élelmiszert és vizsgálják meg a csomagolás hátoldalán található részletes információkat.

A következőkben a termék címkék használatával kapcsolatosan érzékelt hasznokra, akadályokra, a címke értelmezésének könnyűségére, valamint arra kérdeztünk rá, hogy az egészséges étkezési szokások mennyire jelennek meg a címkék használatakor. A tudatosságot mutató fókuszcsoporthoz a címkéknek a hasznát abban látja, hogy bővebb információt tud meg az adott élelmiszerről, információt kap az allergén anyagokról (például: laktóztartalom), a szénhidrát- és cukormennyiségről. Az egészségprevenzív csoportban egy fő megemlítette, hogy figyeli a csomagolás első oldalán a Nutri-Score jelölést. A másik, azaz a nem tudatos csoportnál is a bővebb információk megszerzése volt az elsődleges, azaz, hogy első ránézésre meg tudja ítélni a terméket. A címkék olvasásakor és használatakor felmerülő problémákat illetően mind a két csoport egységesen a kis betűméretet, a nem megfelelő szint és elhelyezést emelte ki. Javaslatként a csomagolás egyszerűségét, a könnyebb olvashatóságot, figyelemfelkeltőbb piktogramokat (például: allergén összetevők vagy úgynevezett mentes élelmiszerek esetén) használatát hangsúlyozta ki. A tudatos csoportban felmerült a gyártó jobban észrevehetőbb jelölése, és további információk a gyártásról is felmerülő lehetőségként jelentek meg. A csomagoláson feltüntetett információkat egységesen hitelesnek ítélték meg a fókuszcsoporthoz tartozók résztvevői. Ajánlás felsorolásnál az egészséggrizikó fókuszcsoporthoz tartozók a mentes termékek jelölését (például gluténmentes – áthúzott búza), vegán, bio termékjelölés

lést emelte ki, míg az egészségprevenzív csoportban ezeken kívül, konkrét termékhez kapcsolódó jelölés is felmerült, amely a koleszterin káros hatásaira figyelmeztet, illetve az étrendkiegészítők felhívása, mely szerint „Az étrendkiegészítők nem helyettesítik a kiegyensúlyozott, vegyes étrendet és az egészséges életmódot!”. Továbbá egy fő említést tett ebben a vonatkozásban is a Nutri-Score jelölésről.

A következőkben mind a négy FOP-tápértékjelölést meg tudták tekinteni a fókuszcsoportok tagjai: a francia Nutri-Score, az olasz NutrInform Battery, a svéd kulcslyuk és a brit jelzőlámpa tápértékjelölést. Kíváncsiak voltunk arra, hogy mi az első benyomásuk az FOP-tápértékjelölésekről: az egészségprevenzív fogyasztói csoport jellemezte a jelöléseket, hogy melyiket mennyire könnyű vagy bonyolult értelmezni, melyikre mennyi időt szükséges fordítani. Összességében pozitív véleményt nyilvánítottak a tápértékjelölésekről, az ábrákat és színeket illetően. A nem tudatos csoportnál is felmerült a színek jelentősége, de hangsúlyosabb volt, hogy nem ismerik a jelöléseket, illetve számukra nehezen értelmezhetőek. Mindkét csoport egységesen vonzónak emelte ki, mint figyelemfelkeltő részt, a színeket és az ábrákat, ezen kívül a csomagoláson könnyen észrevehetőnek is tartják ezeket. Az értelmezhetőségre vonatkozó kérdésre az egészségrizikójú csoport egységesen nemmel válaszolt, mely szerint nem ismerik a jelöléseket vagy nem mindegyik értelmezhető a számukra könnyen. Ezzel szemben az egészségprevenzív csoportban többnyire könnyen értelmezhetőnek vélik a jelöléseket. A nyolc főből három fő emelte ki az olasz NutrInform Battery tápértékjelölést, hogy nehezebben értelmezhető, elsősorban az elemek töltöttségének jelentése nem egyértelmű, több időt kell fordítani az értelmezésre. Emellett a svéd kulcslyuk került több főtől is kiemelésre, hogy nem egyértelmű számukra az üzenete, kevésbé figyelemfelkeltő,

mint a többi jelölés. A nem tudatos csoport tagjainál az általánosnak mondható kevés információ az FOP-tápértékjelölésekről azt eredményezte, hogy további információkra kíváncsiak, amely a későbbi fogyasztói magatartásukra is hatással lesz.

Brit jelzőlámpa FOP-tápértékjelölés megítélése

A közlekedési lámpának nevezett FOP-tápértékjelölések azért kapták ezt az elnevezést, mert a közlekedési lámpák tipikus színeit használják (zöld, sárga/borostyánsárga, piros) az előíró és tiltó jellegű tápanyagtartalmak jelölésére. A jelzőlámpa FOP-tápértékjelölések kevésbé népszerűek, csak három ország (Egyesült Királyság, Ecuador és Dél-Korea) vezette be, és csak egy országban kötelező jellegű (Díaz et al., 2017).

Mind a két fókuszcsoportban 2-2 fő vizsgálta meg jobban a brit jelzőlámpa tápértékjelölést. Az egészségprevenzív fókuszcsoportban mind a két fő pozitívan értékelt a jelölést, az egyik fő könnyen értelmezhetőnek találta, a másik fő számára nem teljesen egyértelmű a jelölés. Véleményük megoszlik abban is, hogy a hátoldalon található tápérték táblázatot megnéznék, ugyanis az egyik fő szerint elegendő az FOP-tápértékjelölés információtartalma, míg a másik mindenképpen megfordítaná a csomagolást. A termék „egészséges” besorolásában és az íz összefüggésében nem találtak összefüggést, vásárlási szándékra azonban mind a két fő esetén pozitív hatása van a brit jelölésnek. Továbbá megfelelő információforrásnak tartják, hogy a boltban, amikor idő szűkében nem tudnak sok időt fordítani a csomagolás átnézésre, első pillantásra is meg tudják ítélni a terméket, hiszen színnel és adatokkal is illusztrálva van a beltartalom, ennek ellenére azonban az adott termékből sem többet, sem kevesebbet nem fogyasztanak.

A nem tudatosan étkező csoport tagjait ösztönzi a jelölés, hogy a hátoldalt is meg-

vizsgálja. Egyik fő sem ismerte a jelölést, de mind a ketten könnyen értelmezhetőnek találták. Az íz és a termék „egészséges” szintje véleményük szerint nem függ össze. Összességében véve kifejezetten pozitívan ítélték meg a jelölést, ők is ugyanúgy vélekedtek, mint a tudatos csoport tagjai, hogy első pillantásra meg tudja ítélni a terméket. Mind a két fő szívesebben vásárolna olyan terméket, amelyen ilyen jelöléssel találkozná, és ösztönözne is őket arra, hogy az egészségesebbnek ítélt terméket válassza ki, amelyből egy diéta esetén többet is vásárolna.

Svéd kulcslyuk FOP-tápértékelés megítélése

A „kulcslyuk” jelölés egy zöld szimbólum formájában, a tápanyag-tartalomtól függő kritériumok, mint például zsír-, cukor-, sótartalom alapján jelzi az egészségesebb választást. Célja, hogy segítse a fogyasztókat egészségesebb táplálkozási döntések meghozatalában, anélkül, hogy forradalmasítaná a szokásaikat, de arra is ösztönzi a termelőket, hogy olyan élelmiszereket készítsenek, amelyek megfelelnek a címkézési kritériumoknak (Livsmedelsverket, 2021; Van Der Bend és Lissner, 2019).

Mindkét fókuszcsoportban 2-2 fő vizsgálta meg a svéd kulcslyuk FOP-tápértékelési rendszert. Az egészségpreventív csoportban pozitív megítélése volt a jelölésnek, de nem volt számukra ismert a jelölés, nem találkoztak még vele élelmiszerek csomagolásán. Segítségükre lenne abban, hogy felismerjék és megkülönböztessék az egészségesnek vélt termékváltozatokat a kevésbé egészségesektől. Továbbá ösztönző hatása lenne abban a tekintetben is, hogy másik termék helyett a svéd jelöléssel ellátott változatot vegyék le a bolt polcairól, de sem többet, sem kevesebbet nem fogyasztanának a megszokottnál. Arra a kérdésre, hogy a jelöléssel ellátott termékek íze kevésbé lehet jó, mind a két csoport tagjai azt válaszolták,

hogy nincs összefüggés, továbbá, hogy a kevesebb só- és cukortartalom eredményezhet egy natúr ízvilágot, amelyet pedig nem minden fogyasztó kedvel.

Az egészséggrizikójú csoport tagjai nem ismerik a svéd FOP-tápértékelést, amely azt eredményezte, hogy számukra ez a jelölés semleges, nem tudja megítélni, de ösztönző hatása lenne, hogy a jelöléssel ellátott terméket vásárolják meg. Véleményük szerint a jelölés nagy segítség lenne a döntéshozatalban, a vásárlási szándék megfogalmazására konkrét termékkel kapcsolatban.

Francia Nutri-Score FOP-tápértékelés megítélése

A francia „Nutri-Score” rendszer a háztartási gépek energia-osztályokba történő besorolásához hasonlítható leginkább. A Nutri-Score az élelmiszer általános tápértékét jelzi, és az Egyesült Királyság Élelmiszerbiztonsági Hatósága által használt tápanyagprofil-modellből fejlesztették ki. Ez az FOP-tápértékelés egy öt színű skálát használ, amelyen a sötét narancssárga a legalacsonyabb tápértékkal rendelkező élelmiszereket, a sötétzöld pedig a legmagasabb tápértékkal rendelkező élelmiszereket jelöli, kiegészítve ezeket a színeket E-től (narancssárga) A-ig (sötétzöld) terjedő betűkkel. A tápérték pontozására szolgáló algoritmus figyelembe veszi a pozitív (fehérje, rostok, gyümölcsök, zöldségek, hüvelyesek és magvak) és negatív (kalória, só, cukor és telített zsírsavak) komponenseket.

Mindkét fókuszcsoportból 2-2 fő mondott véleményt a francia Nutri-Score FOP-tápértékelésről, amelynek összességében a legpozitívabb a megítélése. Mindkét csoport tagjai, a jelölés alapján képesek könnyen dönteni a termékről, hogy megfelelő alapanyagokat tartalmazhat, „egészségesebbnek” vélik. Ízvilágot illetően ebben a két csoportban is a kevésbé ízesített, úgy mond natúr ízek merültek fel, melyek nem lehetnek minden fogyasztó számára von-

zók. Egyhangú a véleményük abban, hogy a jelölés segít azonnali véleményt alkotni, anélkül, hogy a hátoldalon elhelyezett táblázatot végig kelljen olvasni. Ösztönző hatással bír a vásárlási szándéokra konkrét termék kapcsán, azonban mennyiségbeli változtatásra ez a jelölés sem ösztönözné őket.

Olasz NutrInform Battery FOP-tápértékjelölés megítélése

A NutrInform Battery jelölési rendszernek az a célja, hogy a fogyasztók számára világos, de tömör áttekintést nyújtson az adott élelmiszer tápanyagtartalmáról, ami segíthet abban, hogy az élelmiszer kiegyensúlyozott és változatos étrendbe illeszkedjen, amely képes az elhízást és a szív-ér rendszeri betegségeket tudományosan megalapozottan és hatékonyan megelőzni. A NutrInform nem az értékelő címkék közé tartozik, így nem ad általános értéket az élelmiszerek egészségességének szintjéről, hanem egy kiegészítő eszköz az élelmiszerek tápanyagtartalmának bemutatására, így támogatva a kötelező összetevőlistát és tápanyag nyilatkozatot. A NutrInform tápértékjelölés két sorból és öt oszlopból áll, amelyben a felső sor az egyes tápanyagok adagonkénti grammjait tartalmazza, az alsó sor pedig elemkészlettel jelöli, hogy az adott adag mennyivel járul hozzá az egyes tápanyagok napi átlagos szükségletéhez, amely ajánlás az 1169/2011-es EU rendelet ajánlott tápanyagbevitelén alapszik. Az öt oszlop más-más értéket jellemez, balról jobbra: energia, zsírok, telített zsírok, cukrok, só. Az adag mérete grammban vagy milliliterben van feltüntetve, az élelmiszer táplálkozási jellemzőitől és a hagyományos étkezési szokásoktól függ. Azonban az adagok mérete nem feltétlenül az, amit a fogyasztók ténylegesen elfogyasztanak, ugyanis azokon a csomagolásokon, amelyek egynél több adagot tartalmaznak, a NutrInform tápértékjelölés egyetlen adagmértetre van feltüntetve, de a csomag

meghatározza az adagok számát (Ministero Dello Sviluppo Economico (MISE), 2021).

Az olasz FOP-tápértékjelölés megítélése mind a két fókuszcsoportban megkérdezett 2-2 fő szerint sokkal változatosabb, mint a többi jelölés esetében. Az egészségprevenzív csoport tagjai nem változtatnának a termékek jelöléseinek vizsgálatán a NutrInform Battery hatására, azonban egységesen mind a kettőjüknek segítség lenne az egészségesebb termékvaltozat felismerésében és kiválasztásában. Továbbá az egyik fő a jelölés hatására új terméket is választana, a megszokott és vásárolt termékeken kívül. Egyik csoport esetében sem merült fel, hogy az íz és a termék „egészséges” besorolása összefüggésben lenne, csak kevésbé ízesített termékre gondolnak a megkérdezettek. Szintén mind a két csoport megkérdezettjei azt a választ adták, hogy az olasz típusú FOP-tápértékjelölés segítségükre van abban, hogy felismerjék és meg tudják különböztetni az „egészséges” termékvaltozatot a kevésbé egészségestől.

Az egészség rizikójú csoport számára nem ösztönző hatású, hogy a termék hátoldali jelölését is megvizsgálja, számukra nehezebben értelmezhető a jelölés, de ennek ellenére is pozitív gondolatokat ébreszt bennük, ugyanis jól látható módon jelöli a termékben található tápanyagokat. Azonban a pozitív hatás ellenére sem befolyásolná őket, hogy a megszokott termékkörből eltérjenek a vásárlásokat illetően, illetve több vagy kevesebb fogyasztásra sem ösztönöznék őket.

FOP-tápértékjelölések részletes bemutatása

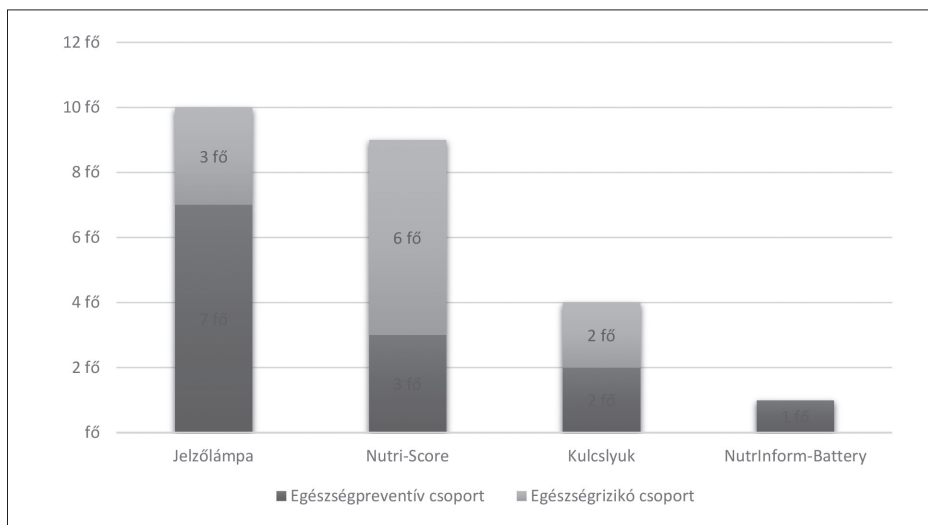
Az interjú keretében részletesen bemutatottuk a fókuszcsoport tagjainak a négyféle FOP-tápértékjelölést, azoknak az előnyeire és hátrányaira is kitérve. Ezt követően ismételt kérdéseket tettünk fel a jelölésekkel kapcsolatban.

A 2. számú ábráról leolvasható, hogy a két fókuszcsoport tagjai milyen válaszokat

2. ábra

**Jelölés alapján „egészséges” megítélés a tudatos és a nem tudatos csoportokban
(„Healthy” judgment based on marking in the conscious and non-conscious groups)**

Forrás: saját szerkesztés

adtak, hogy melyik jelölés alapján érzékelik leginkább a termék egészségességének szintjét. Mind a két csoport esetében több választ is meg lehetett adni. Látható a 2. sz. ábrán, hogy a tudatos csoportban 8 főből 7 fő választotta a brit jelzőlámpa tápértékelési rendszert, 3 fő említette a francia Nutri-Score-t, 2 fő a svéd jelölést és csak 1 fő az olasz NutrInform Battery tápértékelést. Ezzel szemben az egészségrizikó csoportnál első helyre a francia Nutri-Score jelölés került, azaz 6 fő választotta, 3 fő a brit, 2 fő a svéd jelölést, és senki sem ítélné meg az élelmiszert az olasz NutrInform Battery alapján.

Az egészségpreventív csoportban a legtöbb kérdés esetén a jelzőlámpa választ emelték ki a résztvevők: azaz a leginkább pozitív gondolatokat kiváltó, leginkább vásárlásra ösztönző jelölésként is első helyen a brit jelzőlámpa jelölés végzett. Az „egészséges” termékek felismerésében és megkülönböztetésében, továbbá az „egészségesebb” választásban a francia Nutri-Score tápértékelés volt leginkább a válaszolók

segítségére (3. sz. ábra). A 3. sz. ábráról leolvasható, hogy az „egészségesebb” vásárlási szándék megfogalmazásra az olasz NutrInform Battery jelölést nem említették a fókuszcsoport résztvevői.

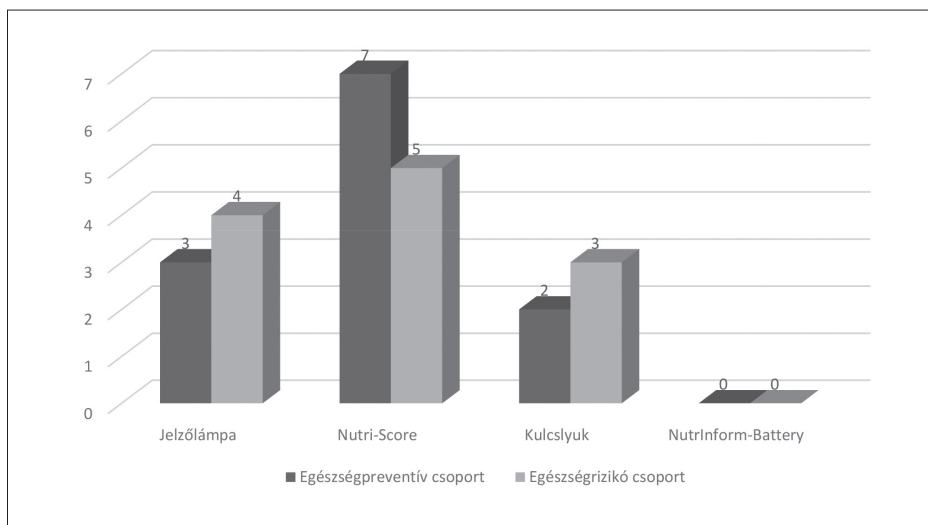
Az egészségesebbnek vélt táplálkozásra történő áttérésre a tudatos csoportból legtöbben, összesen 4 fő a jelzőlámpa FOP-tápértékelést, 3 fő a francia Nutri-Score rendszert, 2 fő a svéd kulcslyuk jelölést és 1 fő az olasz NutrInform Battery rendszert nevezte meg. Ezzel szemben a nem tudatos csoport tagjaiból 2 fő jelölte ugyanennél a kérdésnél a jelzőlámpát, 1-1 fő a kulcslyuk és a NutrInform Battery tápértékelést, míg a Nutri-Score jelölésre 4 főnek esett a választása.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A meglévő bizonyítékok alapján az országoknak jól megtervezett, kötelező, a csomagolás elején elhelyezett élelmiszercímkéket kell bevezetniük a fogyasztók tájékoztatása érdekében. Az ilyen címkézési rendszere-

3. ábra

Leginkább ösztönző az „egészségesebb” vásárlási szándék megfogalmazására
(It is mostly an incentive to formulate a „healthier” purchase intention)

Forrás: saját szerkesztés

ket a lakosság széles körben támogatja a fogyasztók tájékoztatásának módjaként. Ma már elegendő bizonyíték áll rendelkezésre objektív eredményeket használó valós tanulmányokból arra vonatkozóan, hogy egy jól megtervezett címkézési rendszer ösztönözheti az „egészségesebb” élelmiszerek vásárlását és csökkentheti a „kevésbé egészséges” élelmiszerek vásárlását. Ezen túlmenően csekély, de egyre növekvő számú bizonyíték azt mutatja, hogy a csomagolás elején található címkék ösztönözhetik az iparág pozitív újratervezését. Egyértelmű bizonyíték van arra, hogy a GDA-címkék (irányadó napi mennyiségek), mint például a brit jelzőlámpa rendszer, nem jól ismertek, és ezért nem valószínű, hogy befolyásolják a fogyasztókat, a valós adatok pedig nulla hatást mutatnak. Bár a korai bizonyítékok kétségekbe vonják a több jelzőlámpás megközelítést, egy nagyobb, valós tanulmány szerint ez befolyásolhatja a fogyasztókat. A pszichológiai és kommunikációs elméletek azonban azt sugallják, hogy az egy lámpás összefoglaló címke

valószínűleg hatékonyabb, mivel a több jelzőlámpa megzavarhatja a fogyasztókat. A Nutri-Score rendszer ígéretes, de több valós értékelésre van szükség, és valószínűleg erősebb hatást fejt ki, ha figyelmeztető üzeneteket tartalmazna. A csomagolás elején található címkézési rendszer kötelezővé tételének kritikus és gyakran figyelmen kívül hagyott előnye, hogy megkönnyítheti más politikák és szabályozások végrehajtását. A forgalomba hozatali korlátozások például megtilthatják a gyártók számára, hogy tápanyagtartalomra vagy egészségre vonatkozó állításokat tegyenek a csomagoláson, vagy gyermekeket célzó marketinget alkalmazzanak olyan élelmiszereken, amelyek bizonyos tápanyagokban gazdagként vannak feltüntetve. Végül a csomagolás elülső rész címkézési rendszerének bevezetését széles körű fogyasztói oktatási kampánynak kell kísérnie, hogy tájékoztatásuk a nyilvánosságot a címkék megértésének és használatának mikéntjéről. A fókuszcsoportos interjúkból kiderült, hogy a különböző egészségmagatartású fogyasztóknak

nagyon eltérő nézeteik vannak az egészséges táplálkozásról, valamint az élelmiszerek csomagolásáról és címkézéséről. A két fókuszcsoporthoz esetében megfigyelhető volt, hogy az egészségmegőrző magatartású fogyasztók nagyobb valószínűséggel vizsgálták meg az FOP-tápértékjelölést és a csomagolás hátoldalán található tápértékjelölést tartalmazó élelmiszercsomagolásokat, több időt töltöttek ezek megtekintésével és jobban is ismerték az FOP-tápértékjelöléseket.

Ezzel szemben az egészségrizikó magatartású fogyasztók nem mutatnak ilyen tudatos viselkedést, nem ismerősek számukra az FOP-tápértékjelölések, jelentősen kevesebb időt fordítanak a csomagoláson található információk megfigyelésére és értelmezésére. Mind a két csoportnál azonban megfigyelhető, hogy a fogyasztói megatrendeknek megfelelően a bio-, a vegán- és a különböző mentességek jelöléseit ismerik, illetve elismerik, fontos és hiteles információforrásnak tekintik.

ÖSSZEFOGLALÁS

Napjainkban a feldolgozott élelmiszerek mennyiségének növekedése és az elhízás globális, járványszerű terjedése, a csomagolás elülső oldalán elhelyezett tápértékjelölések növekedéséhez vezetett. Annak érdekében, hogy a fogyasztókat az egészséges életmód felé irányítsák, számos európai országban vezettek be a csomagolás elején elhelyezhető tápértékjelöléseket, hogy az emberek minél jobban meg tudják érteni

az élelmiszerek táplálkozási minőségét és végül az egészségi szempontokat figyelembe véve, azok tudatában hozzák meg a végső döntésüket. Az élelmiszerek jelölésének az alapelve, hogy a termékekről valóságos, pontos és a fogyasztót nem félrevezető tájékoztatást tudjon nyújtani. Az úgynevezett FOP-tápértékjelölés az élelmiszercsomagolás azon oldalán kerül feltüntetésre, elhelyezésre, amelyet a fogyasztó vásárlás közben legelőször meglát, így megkönnyítve a jelölés láthatóságát.

A tanulmány fő célja az volt, hogy feltárja a fogyasztói attitűdöket és azokat a tényezőket, amelyek befolyásolhatják a fogyasztókat az egészségesebb választások meghozatalában. Az elsődleges adatgyűjtési módszer fókuszcsoporthoz interjú: két, különböző egészség-attitűddel rendelkező fogyasztói fókuszcsoporthal. Az egyik csoportban egészségmegőrző fogyasztók, a másikban pedig egészségrizikóval rendelkező személyek vettek részt. Az elsődleges kutatás megmutatja, hogy különböző egészségmagatartású fogyasztók mennyire vélekednek eltérően ugyanazokról a kérdésekről. A tanulmány korlátja, hogy feltáró jellegű, ezért a kvalitatív információk biztosítása érdekében kis mintán végzett fókuszcsoporthoz vizsgálatot végeztünk. Az eredmények nem általánosíthatók a teljes népességre, de jó alapot nyújthatnak a jövőbeli további kvantitatív vizsgálatokhoz, ahol a feltárt összefüggések kérdőívek segítségével számszerűsíthetők.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- Roberto, C. A., Shivaram, M., Martinez, O., Boles, C., Harris, J. L., & Brownell, K. D. (2012). The smart choices front-of-package nutrition label: Influence on perceptions and intake of cereal. *Appetite*, 58(2), 651–657.
- Andrews, J. C., Burton, S., & Netemeyer, R. G. (2000). Are some comparative nutrition claims misleading? The role of nutrition knowledge, ad claim type and disclosure conditions. *Journal of Advertising*, 29(3), 28–42.
- Andrews, J. C., Burton, S., & Kees, J. (2011). Is simpler always better? Consumer evaluations of front-of-package nutrition symbols. *Journal of Public Policy & Marketing*, 30(2), 175–190.
- Michail, N. (2017). A Nestlé jelzőlámpa címkével látja el az összes brit reggeli gabonapelyhet. *Food Navigator*. Letöltve: 2019. január 18. innen: <https://www.foodnavigator.com/Article/2017/10/03/Nestle-to-add-traffic-light-label-to-all-UK-breakfast-cereals>

- Balasubramanian, SK és Cole, C. (2002). A táplálkozási információk fogyasztói keresése és felhasználása: A tápértékelési és oktatási törvény kihívása és ígérete. *Journal of Marketing*, 66 (3), 112–127.
- Griffith R, O'Connell M, Smith K. (2017). The importance of product reformulation versus consumer choice in improving diet quality. *Economica* 84(333):34–53
- Hobin E, Bollinger B, Sacco J, Liebman E, Vanderlee L, et al. 2017. Consumers' response to an on-shelf nutrition labelling system in supermarkets: evidence to inform policy and practice. *Milbank Q.* 95(3), 494–534
- Egészségügyi Világszervezet, Globális cselekvési terv a nem fertőző betegségek megelőzésére és ellenőrzésére 2013–2020, 2013.
- Mehta NK, Chang VW. (2009) Mortality Attributable to obesity among middle-aged adults in the United States. *Demography*, 46(4), 851–872.
- Afshin A, Forouzanfar MH et al. (2015). GBD 2015 Obesity Collaborators. Health effects of overweight and obesity in 195 countries over 25 years. *N Engl J Med*, 2017. 377(1), 13–27
- Díaz AA, Veliz PM, Rivas-Mariño G et al. (2017): Etiquetado de alimentos en Ecuador: implementación, resultados y acciones pendientes. *Rev Panam Salud Publica* 41, e54.
- Élelmiszerlánc – felügyeletért felelős Államtitkárság (2021), <https://elelmiszerlanc.kormany.hu/altalanos-informaciok>, letöltve: 2021. augusztus 14.
- Európai Bizottság COM (2020 207 final), A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a tápértékelés további kifejezési és megjelenítési formáinak használatáról (2020.5.20.)
- World Health Organization (2014). Regional Committee For Europe 64th Session: European Food and Nutrition Action Plan 2015–2020. (2014), www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/008/253727/64wdo4e_foodnutAP140426pdf
- Hawley, K. L. L., Roberto, C. A. A., Bragg, M. A. A., Liu, P. J. J., Schwartz, M. B. B., és Brownell, K. D. D. (2013). The science on front-of-package food labels. *Public Health Nutrition*, 16(3), 430–439.
- Hodgkins, C., Barnett, J., Wasowicz-Kirylo, G., Stysko-Kunkowska, M., Gulcan, Y., Kustepeli, Y., Raats, M. (2012). Understanding how consumers categorise nutritional labels: A consumer derived typology for front-of-pack nutrition labelling. *Appetite*, 59(3), 806–817.
- ILSI Europe (2018). ILSI Europe Annual Report 2017. International Life Sciences Institute, Brussels, 1–48.
- Julia C. és Hercberg, S. (2017). Nutri-Score: Effectiveness of the Nutrition Label introduced in France. *Ernahrungs Umschau*, 64(12), M685–M691
- Kanter, R., Vanderlee, L., és Vandevijvere, S. (2018). Front-of-package nutrition labelling policy: global progress and future directions. *Public Health Nutrition*, 21(8), 1399–1408.
- LIVSFS 2005:9. Livsmedelsverkets föreskrifter om användning av symbolen Nyckelhålet Uppsala: Livsmedelsverket.
- LIVSFS 2021:1. Föreskrifter om ändring I Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:9) om användning av viss symbol. Uppsala: Livsmedelsverket.
- Livsmedelsverket (2021). Att märka med Nyckelhålet <https://www.livsmedelsverket.se/foretaganderegler-kontroll/regler-for-livsmedelsforetag/information-markning-och-pastaenden/nyckelhalet--foretagsinformation>
- Ministero dello Sviluppo Economico (MISE) (2021). Avviso 19 gennaio 2021 - NutriInform Battery. Pubblicato il Manuale d'uso <https://www.mise.gov.it/index.php/it/normativa/notifiche-e-avvisi/2041921-avviso-19-gennaio-2021-NutriInform-Battery-pubblicato-il-manuale-d-uso> [3.13.21]
- Newman, C. L. L., Howlett, E., és Burton, S. (2014). Shopper Response to Front-of-Package Nutrition Labelling Programs: Potential Consumer and Retail Store Benefits. *Journal of Retailing*, 90(1), 13–26.
- Newman, C. L., Burton, S., Andrews, J. C., Netemeyer, R. G., és Kees, J. (2018). Marketers' use of alternative front-of-package nutrition symbols: An examination of effects on product evaluations. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 46(3), 453–476.
- Panyor Á. (2019): A táplálkozás és a civilizációs betegségek kapcsolata, *Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok* 14 (2), 99–107.

- Savoie, N., Barlow, K., Harvey, K. L. L., Binnie, M. A. A., és Pasut, L. (2013). Consumer Perceptions of Front-of-package Labelling Systems and Healthiness of Foods. *Canadian Journal of Public Health-Revue Canadienne De Sante Publique*, 104(5), E359–E363.
- Schmidhuber, J. (2004). The growing global obesity problem: some policy options to address it. *Journal of Agricultural and Development Economics* 1 (2) 272–290.
- Talati, Z., Pettigrew, S., Kelly, B., Ball, K., Dixon, H., és Shilton, T. (2016): Consumers' responses to front-of-pack labels that vary by interpretive content. *Appetite*, 101, 205–213.
- Van der Bend, D., Lissner, L. (2019). Differences and Similarities between Front-of-Pack Nutrition Labels in Europe: A Comparison of Functional and Visual Aspects. *Nutrients* 11, 626. <https://doi.org/10.3390/nu11030626>
- Wang, Y., Lobstein, T. (2006). Worldwide trends in childhood overweight and obesity. *International Journal of Pediatric Obesity* 1 (1) 11–25.
- World Health Organization (2004). *Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health*. Geneva: WHO.
- World Health Organization (2013). *Global Action Plan for the Prevention and Control of Noncommunicable Diseases, 2013–2020*. Geneva: WHO.